

**INSTITUTUL DE FONETICĂ ȘI DIALECTOLOGIE „AL. ROSETTI” - 40 DE ANI DE
EXISTENȚĂ, 1961-2001**

5

Nicolae saramandu, Manuela Nevaci

Începând cu anul 1961, cercetarea științifică în domeniul foneticii și al dialectologiei s-a desfășurat în cadrul Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei Române. Centrul s-a înființat din inițiativa acad. Alexandru Rosetti - care a fost și primul său director - și cu colaborarea prof. Boris Cazacu, prin transformarea în unitate autonomă a Secției de fonetică și dialectologie înființate în 1959 în cadrul Institutului de Lingvistică din București al Academiei Române⁶.

Înființarea Centrului a fost precedată și, într-un fel, anticipată de publicarea, începând din anul 1958, a revistei de profil Fonetică și dialectologie (FD), din care, în perioada 1958-1961, au apărut trei numere (1958, 1960, 1961)⁷, redactor responsabil fiind acad. Al. Rosetti.

5

Sub diverse nume: Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale, Institutul de

1. ⁶

V.

Marius Sala,

F

7

În anii 1962-2008 au apărut - cu o întrerupere de 15 ani (1976-1990) -numerele

Crearea unei unități de cercetare autonome pentru domeniile foneticii și dialectologiei a fost pe

deplin motivată, având în vedere dezvoltarea celor două discipline în perioada interbelică.

Înainte de al Doilea Război Mondial, Al. Rosetti înființase la București, în cadrul Facultății de

Litere a Universității, un Laborator de fonetică experimentală, care a fost integrat în Institutul de

Lingvistică, la crearea acestuia, în 1949. În ceea ce privește dialectologia, se

făcuseră progrese însemnate prin publicarea, în perioada 1938-1942, a Atlasului lingvistic

român

(autori: Sever

Pop și Emil Petrovici, sub conducerea lui Sextil Pușcariu). Dezvoltarea în continuare a

cercetărilor în aceste două domenii pre-tindea o bază logistică adecvată (aparatură tehnică

pentru înregistrările de texte și studiile de fonetică experimentală) și un suport financiar de

durată pentru anchetele dialectale. Centrul, din 1990 Institutul de Fonetica și Dialectologie, s-a

consacrat, în timp, ca unitate de cercetare specializată pentru

studiul limbii române vorbite

în varietatea ei dialectală și socială, creând, în acest scop, prin arhivele de texte, cea mai

bogată colecție de date la nivel național.

În 1974, în urma „reorganizării” Academiei, Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale și-a

pierdut autonomia, fiind înglobat, împreună cu Institutul de Folclor al Academiei și cu Centrul

Creației Populare din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, în nou-creatul Institut de

Cercetări Etnologice și Dialectologice, aflat până în 1990, când s-a desființat, în subordinea

Consiliului menționat.

După evenimentele din 1989, Academia Română începe, în 1990, „recuperarea” unităților de

cercetare abuziv îndepărtate, în 1974, din structurile sale. Printre primele colective de cercetare

revenite în Academia Română a fost cel de fonetică și dialectologie: în martie 1990, prin

Hotărârea Guvernului României, se înființa Institutul de Fonetică și Dialectologie. Fostul Centru

devenea Institut în urma solicitării adresate de Al. Rosetti într-o scrisoare trimisă președintelui

Academiei Române, Mihai Drăgănescu

8

. Membrii institutului nou creat au ales conducerea: director Emanuel Vasiliu, care devenise, de

curând, membru corespondent al Academiei Române; director adjunct Nicolae Saramandu.

Institutul a primit numele întemeietorului: „Al. Rosetti”, fapt confirmat prin Hotărârea Guvernului

României nr. 503 din 18 august 1998 privind modificarea denumirii unor unități de cercetare din

subordinea Academiei Române.

Institutul de Fonetica și Dialectologie „Al. Rosetti” a funcționat până la 25 ianuarie 2002, când,

din „comasarea prin fuziune” cu Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, a rezultat Institutul de

Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, pe baza Hotărârii Guvernului României nr. 1.366 din 27

decembrie 2001.

8

La începutul anului 1990 AI. Rosetti a încetat din viață. Hotărârea de reînființare

Existența Institutului de Fonetă și Dialectologie „Al. Rosetti” a fost intim legată de numele întemeietorilor - Al. Rosetti și B. Cazacu -, care, printr-o activitate neobosită de-a lungul câtorva decenii, au impus cele două discipline - fonetica și dialectologia - în prim-planul cercetării științifice din

România. Institutul a fost singura unitate specializată de profil din țară, având, așa cum am arătat, o publicație proprie, Fonetă și dialectologie, care își continuă apariția și în prezent.

\$1*

La înființare, în 1961, Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale și-a desfășurat activitatea în cadrul a două sectoare: Sectorul de fonetică, condus de Al. Rosetti, și Sectorul de dialectologie, condus de B. Cazacu. În

1962 s-a constituit

Secto

rul de lingvistică structurală,

condus de Em. Vasiliu; în 1965, acesta s-a contopit cu Sectorul de fonetică, creându-se

Sectorul de fonetică și lingvistică structurală. Colectivul de lingvistică structurală a reapărut în 1990, odată cu înființarea Institutului de Fonetică și Dialectologie; în 2002, el a fost desființat, membrii săi fiind încadrați în Sectorul de gramatică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. Activitatea sectoarelor a fost coordonată de B. Cazacu, T. Teaha, V. Rusu, Maria Marin (dialectologie), Al. Rosetti, A. Avram, Ileana Vântu, Maria Mărdărescu-Teodorescu (fonetică și lingvistică structurală).

\$1*

În domeniul foneticii au continuat cercetările de fonetică experimentală inițiate de Al. Rosetti,

ele dezvoltându-se în urma achiziționării, în 1961, a unui spectrograf de tip

Sonagraph,

unic în România la acea dată, utilizat în analiza acustică a sunetelor limbii. Sub conducerea lui

Andrei Avram, un colectiv de cercetători - Valeriu Șuteu, Maria Mărdărescu-Teodorescu,

Cornelia Coțuț, Anca Ulivi, Laurenția Dascălu Jinga - și de tehnicieni - ing. N. Wegener,

Gheorghe Abălașei, Aurelian Lăzăroiu - au desfășurat, de-a lungul anilor, un amplu program de

studiere, din punct de vedere acustic, a sunetelor limbii române. S-au adăugat cercetări privind

intonația și melodia vorbirii, precum și vorbirea artificială, efectuate de Andrei Avram, Laurenția

Dascălu Jinga și Aurelian Lăzăroiu, Institutul situându-se în avangarda studiilor efectuate în țară

în aceste domenii. Rezultatele cercetărilor s-au materializat în studii și articole apărute în revista

de specialitate a Institutului,

Fonetică și dialectologie,

dar și în alte publicații atât din țară, cât și din străinătate.

Prin preocuparea permanentă a lui Al. Rosetti și a principalilor săi discipoli și colaboratori,

Andrei Avram și Emanuel Vasiliu, studiile de fonetică, descriptivă și istorică, dar și teoretică, au

cunoscut o amploare fără precedent. Li s-au adăugat cele de fonologie românească (cu

extensiuni la domeniul romanic), de interpretare a grafiei, de fonologie generală (cu aplicarea

metodei generativ-transformaționale), de fonostatică etc. În jurul celor trei lingviști s-a creat o

adevărată „școală”, care s-a impus la nivel național.

După ce, în perioada interbelică, tipărise un Curs de fonetică generală (1930), Al. Rosetti a

publicat, în 1957,

Introdu

cere în fonetică,

introducând în ediția a V-a, din 1982 (elaborată în colaborare cu Aurelian Lăzăroiu), rezultate

ale cercetărilor de fonetică experimentală efectuate în Institut. De asemenea, a continuat să

publice, în perioada care ne interesează, numeroase studii și articole de fonetică și fonologie,

atât descriptivă, cât și istorică, reunite în anexele la ediția definitivă, din 1986, a

Istoriei limbii române.

Andrei Avram a publicat în 1961 lucrarea (elaborată înainte de înființarea Centrului) Cercetări asupra sonorității în limba română.

A urmat, în 1964,

Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești,

în care grafia este interpretată, pentru prima dată, din punct de vedere fonologic, dat fiind faptul

că, în scris, se notează, în general, invariantele sunetelor (fonemele). Fără a putea cita aici

numeroasele studii și articole de fonetică și fonologie, descriptivă și istorică, elaborate de Andrei

Avram de-a lungul anilor, tipărite în reviste românești și străine, ne limităm la menționarea

volumelor publicate de autor în această perioadă:

Nazalitatea și rotacismul în limba română

(1990),

Studii de fonologie romanică

(2000).

Dezvoltând cercetările în domeniul fonologiei ale lui Al. Rosetti (care elaborase în 1938,

împreună cu Al. Graur, *Esquisse d'une phonologie du roumain*), Emanuel Vasiliu publică, în

1965,

Fonologia limbii române

și, în 1968,

Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne,

în care metoda de analiză structurală se îmbină cu analiza distribuțională (descriptivismul

american) și, respectiv, cu metoda generativ-transformațională. La aceste lucrări se adaugă un

număr mare de articole și studii de fonetică și fonologie, publicate atât în țară, cât și în

străinătate.

În afară de tezele de doctorat în domeniul foneticii și fonologiei (elaborate de Maria

Mărdărescu-Teodorescu, Anca Belchiță-Hartular, Laurenția Dascălu Jinga, Anca Ulivi), rămase

nepublicate sau incluse, sub formă de articole, în reviste de specialitate, menționăm volumele

semnate de Alexandra Roceric-Alexandrescu, Fonostatistica limbii române (1968), și de

Laurenția Dascălu Jinga,

Melodia vorbirii în limba română

(2001).

În cadrul Sectorului de fonetică s-a elaborat și s-a publicat Antologie fonetică a limbii române, 1
988 (coordonator: Andrei Avram; autoare: Laurenția Dascălu Jinga, Maria Teodorescu, Anca
Ulivi).

Menționăm faptul că membrii Sectorului de fonetică - Andrei Avram, Valeriu Șuteu, Maria

Mărdărescu-Teodorescu, Cornelia Coțuț, Laurenția Dascălu Jinga - au participat la anchete

dialectale de teren, unii dintre ei fiind coautori la lucrări de dialectologie: Texte dialectale.

Oltenia

(1967; coautori:

Cornelia Coahuț, Maria Mărdărescu-Teodorescu, Valeriu Șuteu),

Graiul din zona „Porțile de Fier”

(1973; coautoare: Cornelia Coahuț) (vezi

infra).

Principala sarcină în domeniul dialectologiei a fost, în cadrul Centrului, începerea lucrărilor la N

oul Atlas lingvistic român pe

regiuni/NALR. Inițiativa realizării acestui atlas fusese luată la Conferința dialectologilor români

desfășurată la București între 16 și 18 aprilie 1958. Era vorba, în fapt, de o serie de șapte

atlase lingvistice regionale

pentru provinciile istorice din România - Banat, Crișana, Maramureș, Transilvania, Moldova și Bucovina, Muntenia și Dobrogea, Oltenia - și de un al optulea atlas regional pentru Peninsula Balcanică (dialectele românești sud-dunărene). Scopul elaborării acestor atlase era adâncirea cercetării graiurilor și dialectelor românești la câteva decenii de la anchetele efectuate pentru

Atlasul lingvistic român/

ALR (anii '30-'40 ai secolului al XX-lea), prin fixarea unei rețele de anchetă mult mai extinse (998 de localități), de peste trei ori mai deasă față de rețeaua ALR (301 localități).

Prin acest vast proiect, care s-a realizat în deceniile următoare, România este singura țară de limbă romanică în care atlasele lingvistice regionale acoperă integral teritoriul național⁹.

Colectivului de dialectologi de la București i-a revenit elaborarea a două atlase lingvistice regionale, cel al Olteniei - 98 de localități - și cel al Munteniei și Dobrogei - 230 de localități (în total, 328 de localități). Anchetele de teren s-au efectuat, pentru toate atlasele regionale, pe baza unui Chestionar unitar, publicat în 1963 în revista *Fonetică și dialectologie*¹⁰.

O inițiativă a Centrului a fost constituirea Arhivei fonogramice a limbii române, prin înregistrarea, în paralel cu anchetele pentru atlasele regionale, de texte dialectale din rețeaua de 328 de localități; textele aveau să fie publicate în volume separate, pentru Oltenia, Muntenia

și Dobrogea, însoțite de glosarele dialectale ale celor trei provincii.

Prin efortul remarcabil, de aproape cinci decenii, al dialectologilor de la București, obiectivele propuse la înființarea Centrului au fost îndeplinite în întregime.

1.

9

O inițiativă similară au avut dialectologii din Franța, unde, însă, atlasele l

Emil Petrovici și a prof. B. Cazacu, membru corespondent al Academiei R.P.R., de

Colectivul de dialectologie al Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale al

Academiei R.P.R. (Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu) și de Colectivul de

dialectologie al Institutului de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei R.P.R (Petre

Neiescu, Grigore Rusu, Vănel Stan), FD, 1963, p. 157-261. Chestionarul a apărut

și în broșură separată.

S-a publicat integral Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia, vol. I-V (1967-1984), autori:

Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu (primele trei volume au apărut sub coordonarea lui B.

Cazacu). Au apărut cinci volume din

Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea

(1996-2007), autori: Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu,

Valeriu Rusu, Magdalena Vulpe; s-a încheiat redactarea ultimului volum, al șaselea, care

urmează să fie predat la tipar. Ambele atlase au fost premiate de Academia Română.

S-au tipărit volumele de Texte dialectale. Oltenia (1967), sub redacția lui B. Cazacu, autori:

Cornelia Coșuț, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Șuteu, Magdalena Vulpe;

Texte dialectale. Muntenia,

I-III (1973-1987), autori: Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu,

Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, Victorela Neagoe, Costin Bratu, Marilena Tiugan (volumele

I-II sub conducerea lui B. Cazacu);

Texte dialectale și glosar. Dobrogea

(1987), autori: Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu;

Glosar dialectal. Oltenia

(1967), sub conducerea lui B. Cazacu, autori: Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae

Saramandu, Magdalena Vulpe;

Glosar dialectal. Muntenia

(1999), autoare: Maria Marin, Iulia Mărgărit. Pe baza celor trei glosare, la care s-au adăugat

materialul inedit extras din textele dialectale nepublicate, precum și întregul material lexical

cuprins pe hărțile celor două atlase regionale elaborate de dialectologii bucureșteni, se

redactează

Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice,

autori: Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Măgărit, Teofil Teaha; coordonator: Maria

Marin.

Totodată, Arhiva fonogramică a limbii române s-a îmbogățit prin culegerile de texte dialectale

efectuate în alte zone ale țării: Banat, Transilvania, Munții Apuseni, Maramureș,

Bistrița-Năsăud, Bucovina, astfel încât Institutul deține în prezent cel mai bogat și reprezentativ

corpus de texte dialectale din România. Din cele 8 volume (texte și glosare) elaborate de-a

lungul anilor, s-au publicat

Graiul din zona

„Porțile de Fier”

(1973

, autoare: Magdalena Vulpe, Cornelia Coțu) și

Texte dialectale și glosar. Bistrița-Năsăud

(1987, autoare: Maria Marin, Marilena Tiugan).

11 Nicolae Saramandu, Pentru un atlas al atlaselor Lingvistice Regionale, pp. 57-66.

În paralel cu apariția atlaselor lingvistice ale Olteniei, Munteniei și Dobrogei, elaborate la București, a început publicarea atlaselor lingvistice pentru celelalte provincii istorice: Banat, Maramureș, Transilvania (Cluj-Napoca), Moldova și Bucovina (Iași), Crișana (Timișoara). După tipărirea primului volum din fiecare atlas lingvistic regional (ultimul din serie a fost Crișana, vol. I, 1997) a fost posibil să inițiem un amplu proiect, Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sintează, a cărei realizare a fost susținută de Nicolae Saramandu într-o comunicare prezentată la al V-lea Simpozion Național de Dialectologie (Craiova, 1988), publicată ulterior în revista

Limba română

11

Atlasul-sintează urma să reunească, într-o singură lucrare, datele cuprinse în cele șapte atlase lingvistice regionale realizate în țară, la care se adăuga al optulea atlas lingvistic românesc, cel elaborat de dialectologii din R. Moldova.

Realizarea atlasului-sintează a răspuns nevoii de a avea o lucrare unitară, care să ofere o imagine globală asupra dacoromânei actuale și să înlesnească, totodată, comparația cu

materialul dialectal cuprins în atlasul lui G. Weigand (1909) și în Atlasul lingvistic român (1938-1942). Elaborarea hărților-sinteză a fost determinată, printre altele, de faptul că ceea ce, la nivel regional, poate apărea ca nepertinent (este cazul, de exemplu, al formelor unice în unele provincii) capătă semnificație la nivel național. Cu 998 de localități în România și 205 în R. Moldova și Ucraina - în total, 1.203 localități - rețeaua ALRR. Sinteza este de aproximativ patru ori mai deasă decât rețeaua ALR. Prin publicarea, după 2001, a Atlasului lingvistic român pe regiuni. Sinteza, sub conducerea lui Nicolae Saramandu, româna este, între limbile romanice, singura care, în mai puțin de un secol, dispune de trei atlase lingvistice consacrate graiurilor în ansamblu.

O atenție specială s-a acordat, începând cu anul 1990, cercetării graiurilor și dialectelor românești vorbite în afara României, cercetări care erau greu sau chiar imposibil de realizat în perioada anterioară. Astfel, s-au efectuat culegeri de texte dialectale de la românii din țările vecine - R. Moldova, Ucraina, Ungaria, Bulgaria -, publicându-se volume de texte dialectale însoțite de glosare

pentru Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului (anul 2000, autoare:

Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, împreună cu Vasile Pavel de la Chișinău). Pe

baza unei cercetări la fața locului, Nicolae Saramandu a publicat un amplu studiu (însoțit de

texte dialectale) despre

graiul băiașilor din nordul Croației

(apărut în

Fonetică și dialectologie,

XVI, 1997, p. 97-130). De asemenea, Nicolae Saramandu a efectuat anchete de teren în 40 de

localități din țările balcanice (înregistrând și texte dialectale) pentru

Atlasul lingvistic aromân,

aflat în curs de elaborare.

Sub conducerea lui Nicolae Saramandu s-a început elaborarea unui Dicționar meglenoromân,

general și etimologic

de

către un colectiv format din Marilena Tiugan, Irina Floarea și Alina Celac.

Pentru perioada la care ne referim, semnalăm publicarea volumului de studii, recenzii și prezentări de cărți *Graiurile - componentă a patrimoniului cultural popular* (1983; coordonator: Valeriu Rusu; autori: Costin Bratu, Margareta Chioreanu, Marina Ciolac, Eugenia Flintea, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Margareta Magda, Maria Marin, Anca Marinescu, Bogdan Marinescu, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană-Boroianu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Teofil Teaha, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe) și a *Tratatului de dialectologie românească* (1984, coordonator: Valeriu Rusu; colectiv de autori din Institut: Eugenia Flintea, Anca Hartular, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Margareta Magda, Maria Marin, Anca Marinescu, Bogdan Marinescu, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Ioana Nichita, Ruxandra Pană-Boroianu, Nicolae Saramandu, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, Dionisie Zagarodnâi).

De asemenea, pe baza unor materiale dialectale inedite, s-au elaborat și publicat mai multe

teze de doctorat: Graiul din Valea Crișului Negru (1961, Teofil Teaha, înainte de crearea

Centrului),

Graiul din nord-vestul Olteniei (197

1, Valeriu Rusu),

Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea

(1972, Nicolae Saramandu),

Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită

(1980, Magdalena Vulpe).

Menționăm și volumul Merem la America (1996, autoare: Anca Hartular), conținând texte culese

de la vorbitori de limbă română din SUA.

O preocupare a unuia din foștii directori ai Institutului, B. Cazacu, a fost angajarea dialectologilor români în lucrări de geografie lingvistică la nivel european și romanic. B. Cazacu a fost, în anii '70, unul din inițiatorii atlasului limbilor Europei,

Atlas Linguarum Europae

(ALE), alături de A. Weijnen (Olanda), M. Alinei (Italia), L.-E. Schmitt (Germania), fiind ales membru în Comitetul Internațional ALE. În 1973 s-a constituit Comitetul Național Român ALE, cu B. Cazacu (președinte), Nicolae Saramandu (secretar), Teofil Teaha (membru din partea Institutului); din 1988, președinte a fost I. Coteanu. S-a fixat rețeaua de localități pentru România: 77, dintre care 70 pentru graiurile românești și 7 pentru graiurile minorităților naționale (maghiari: 3, germani: 2, sârbi: 1, ucraineni: 1) și s-au făcut anchete cu

Chestionarul ALE

în rețeaua din sudul țării (Oltenia, Muntenia, Dobrogea; pentru celelalte provincii anchetele le-au efectuat dialectologi din Cluj-Napoca, Iași, Timișoara). Materialul dialectal românesc, ordonat după criteriile etimologice și însoțit de comentarii lingvistice, a fost depus la Secretariatul General ALE (Nijmegen: 1973-1983; Torino: 1984-1993; Bamberg: 1994-2001) și încorporat în hărțile Atlasului.

În perioada 1983-1997 au apărut cinci volume din

Atlas,

cuprinzând hărți lingvistice însoțite de ample comentarii.

Atlas Linguarum Europae (ALE) este cea mai amplă lucrare de geografie lingvistică elaborată până în prezent, prin colaborarea dialectologilor din toate țările europene. El are o rețea de 2.631 de localități, ilustrând cele șase familii de limbi care se vorbesc în Europa (indo-europene, caucaziene, altaice, uralice, semitice, basca). Pe baza comparării limbilor din familii diferite, ALE a permis să se realizeze hărți motivaționale, reprezentând o inovație în geografia lingvistică. Elaborarea hărților motivaționale se bazează pe constatarea unei mentalități comune la vorbitori de limbi diferite. De asemenea, comparația limbilor conduce la constatări importante privind originile etnolingvistice ale Europei și la formularea de noi teorii, cum ar fi teoria continuității limbilor indo-europene (opusă teoriei mai vechi, a „invaziei”).

După dispariția, în 1987, a lui B. Cazacu, a fost cooptat în Comitetul Internațional ALE Nicolae Saramandu, care a devenit, în 2001, vicepreședinte al Atlasului și, ulterior, președinte al ALE (vezi expunerea despre Sectorul de dialectologie și onomastică, 2002-2009).

B. Cazacu a fost și unul din inițiatorii atlasului lingvistic romanic, Atlas Linguistique Roman (ALiR), participând la prima reuniune de lucru, de la Torino (1987). În 1989 s-a constituit Comitetul Internațional ALiR, Nicolae Saramandu fiind ales vicepreședinte al

Atlasului,

funcție pe care o îndeplinește și în prezent. S-a constituit Comitetul Național ALiR (președinte: I.

Coteanu; membri din București: N. Saramandu, T. Teaha, I. Ionică, B. Marinescu), care a

prelucrat materialul dialectal românesc și l-a expediat la sediul ALiR (Grenoble). Rețeaua de

anchetă ALiR cuprinde 129 de localități pentru limba română, dintre care 119 pentru

dacoromână și 10 pentru dialectele românești sud-dunărene: 8 pentru aromână (Grecia: 3,

Albania: 2, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei: 2, Dobrogea: 1), una pentru

meglenoromână (Grecia) și una pentru istroromână (Croatia). Pentru prima dată dialectele

românești sud-dunărene au fost incluse într-un atlas lingvistic multinațional. Din

Atlas linguistique roman

au apărut, până în prezent, un volum introductiv

(Presentation,

Roma, 1996) și două volume de hărți, însoțite de comentarii lingvistice (I, 1996; II, 2001).

Colaborator al lui Al. Rosetti, B. Cazacu a preluat de la acesta spiritul de deschidere spre direcțiile noi de cercetare, inițiind în Institut, în anii '70, cercetări de sociolingvistică. Autor el însuși al unor studii de sociolingvistică, publicate în reviste, B. Cazacu a format un colectiv - din care făceau parte N. Saramandu, Marilena Tiugan, B. Marinescu, M. Conțiu, Marina Ciolac -, a cărui activitate a dat rezultate în scurt timp. În afară de contribuțiile membrilor colectivului, apărute, îndeosebi, în revista Institutului, Marilena Tiugan și Marina Ciolac au susținut teze de doctorat cu subiecte de sociolingvistică, publicate sub formă de studii în reviste (Marilena Tiugan) sau în volum: Marina Ciolac,

Sociolingvistică școlară

(1997), care a elaborat ulterior o lucrare de sinteză,

Sociolingvistică românească

(1999).

Nu putem încheia prezentarea activității în domeniul dialectologiei și al sociolingvisticii fără a evidenția rolul de mentor al lui B. Cazacu, excelent organizator, care a format și a îndrumat numeroase colective de cercetători, însuflându-le pasiunea pentru studierea limbii vorbite în popor, de diversele pături sociale din mediul rural și urban. Prin volumul Studii de dialectologie română, publicat în 1966, B. Cazacu marca un moment important în cercetările dialectologice, care aveau să cunoască, în deceniile următoare, o dezvoltare fără precedent, remarcabilă și în prezent.

*

Sectorul de lingvistică structurală a fost creația lui Al. Rosetti, ilustrând preocuparea constantă a mentorului de deschidere către domenii noi, moderne, de cercetare, care se adăugau celor de fonetică experimentală și de fonologie. Apariția Sectorului a fost însoțită de publicarea, în același an, 1962, a primului număr din Cahiers de linguistique theorique et appliquee (ca revistă a Institutului de Lingvistică), redactor responsabil fiind Al. Rosetti. Sectorul s-a constituit, la început, cu membri atât din Institut (Alexandra Roceric-Alexandrescu, Sanda Golopenția-Eretescu, Toma Pavel), cât și din afara lui (Maria Manoliu-Manea, Valeria Guțu-Romalo), completându-se, ulterior, cu alți cercetători: Laurențiu Theban, Ileana Vântu, Rodica Mihăilă, Anca Belchiță-Hartular, Adriana Gorăscu, Lucia Vaina-Pușcă, Liana Schwartz Popa-Burcă, Iulian Pașaliu, Șerban Broche. Sub titulatura generică de „lingvistică structurală” s-au desfășurat, de-a lungul anilor, cercetări de lingvistică generativ-transformațională, de lingvistică matematică, de semantică, de tipologie lingvistică, de pragmatică, de lingvistică a textului, de analiză a dialogului, cu participarea unor cercetători și din alte sectoare (Laurenția Dascălu Jinga, Margareta Manu-Magda) sau din afara Institutului (Solomon Marcus, Mihai Dinu). Rezultatele cercetărilor s-au publicat, sub formă de articole și studii, în Cahiers de linguistique theorique et appliquee, dar și în alte reviste din țară și din străinătate.

Dintre volumele publicate menționăm Fonostatistica limbii române (1968; autoare; Alexandra

Roceric-Alexandrescu) și

Sin

taxa transformativă a limbii române

(1969; autori: Emanuel Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu).

O activitate deosebit de rodnică s-a constatat în domeniul cercetărilor etimologice, Andrei

Avram publicând mai multe volume: Contribuții etimologice (1997), Probleme de etimologie (20

00),

Noi contribuții etimologice

(2001).

Nicolae Saramandu a manifestat o preocupare permanentă pentru traducerea și difuzarea în mediul lingvistic românesc a lucrărilor lui Eugeniu Coșeriu. După ce, în 1996, a prezentat ideologia lingvistică a savantului, în volumul *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu*, a publicat ulterior, în traducere românească, două din cele mai importante cărți ale autorului:

Sincronie, diacronie și istorie

(1997),

Teoria limbajului și lingvistica generală

(2004). Menționăm faptul că în perioada 1997-2002 Eugeniu Coșeriu a fost director onorific al Institutului.

Timp de trei decenii (1961-1990) din cele patru de existență (1961-2001), Institutul a fost dominat de personalitatea covârșitoare a întemeietorului său, Al. Rosetti. În această perioadă savantul și-a desăvârșit opera lingvistică, publicând, alături de numeroase studii și articole, ediția definitivă, în 1986, a lucrării sale capitale, *Istoria limbii române*, după ce, cu două decenii

mai înainte, îi apăruse în străinătate o culegere din studiile cele mai importante, sub titlul

Linguistica

(The Hague, 1965).

În semn de omagiu, institutul care a purtat numele lui Al. Rosetti a organizat, în 1995, o sesiune comemorativă la o sută de ani de la nașterea marelui lingvist și om de cultură.

¹² Marius Sala, Cei doi stâlpi ai înțelepciunii. Academia Română. Discurs de recepție. Discurs rostit la 6 ian. 2006 în ședință publică. Cu răspunsul acad. Eugen Simion, Editura Academiei Române, București, 2006, 36 p. Publicat și în „România literară” 39, 5, p. 16-18; 6, p. 18-19; în

Evocări

II (2004-2006), ed. acad. Radu

P.

Voinea, Alma, Craiova, 2006; în „Limba română” (Chișinău), 2007, 4-6, p. 119-136; în Marius

Sala,

Portrete,

ediția a II-a, Editura Universității din Suceava, 2007, p. 247-275.